

Укотре присвячую Зельді

Вдягни злотий циліндр,
щоб їй сподобавсь;
як зможеш, то дострибни до гілля,
щоб скрикнула: «О золотий колобус!
Будь мій, а я — твоя!»

Томас Паркі Д'Інвіллієрс

РОЗДІЛ 1

Колись, як я був іще молодий та вразливий, батько дав мені пораду, котру я відтоді знай кручу і так і сяк у голові.

«Якщо тобі закортить когось огудити, — сказав він мені, — ти просто пригадай, що комусь у цьому світі не випало стільки переваг, скільки дісталось тобі!»

Та більш нічого й не додав. Але ми з ним завжди спілкувалися недомовками, то я втямив, що він вклав у ці слова куди більше, ніж вони промовляли самі собою. Завдяки цьому в мені розвинулася схильність бути стриманим у всіх судженнях, і ця звичка допомогла відкритися переді мною стільком цікавим натурам, а з іншого боку — зробила мене жертвою стількох невинно докучливих людей. Нездоровий розум хутко вловлює цю стриманість у цілковито нормальній людині, й квапить-ся вчепитися за неї, і тому в коледжі мене часто несправедливо звинувачували в політиканстві, бо мені звіряли таємні муки шалені, навіть незнайомі мені молодики. А я ж зовсім не домагався аж такої довіри — не раз, і не два, завваживши декотрі непомильні знаки вже набухло-

го довірчого зізнання, я починав удавано позіхати, чи з головою поринав у читання, а чи відлякував небажаного сповідника вибухом легковажної балакучості, — заяк ті ширі сповіді молодиків, чи вирази, в яких вони виливаються, то все зазвичай плагіат і ще ж, як на те, й підписаний очевидними недомовками. Стриманість у судженнях — це ж запорука невичерпної надії. Я й досі побоююся випустити щось із уваги, хай-но забуду, що, як мій батько не без снобізму зауважував, а я по-снобістськи повторюю, природа нерівномірно наділяє людей чуттям до основоположних моральних цінностей.

Ну а зараз, ось так нахвалившись моєю терпимістю, я мушу визнати ще й те, що вона таки має межі. Людська поведінка може ґрунтуватися або на твердій скельній породі, або ж на хлипкому болоті, але коли хтось переступає через певну межу, тоді мені байдуже стає, на чому там вона ґрунтується. Коли я минулої осені повернувся зі східної частини Нью-Йорка, мене поійняло одне-єдине бажання: аби світ упхався в такий собі моральний мундир і завмер, мов на команду «струнко». Мене більше вже не тягло до бурхливих виправ у привілейоване зазірання до закапелків людських сердець. І для одного лишень Ґетсбі — чоловіка, що надав своє ім'я цій книзі, — я робив виняток із такої моєї реакції; для Ґетсбі, хто для мене немовби втілення усього, що я щиро, не награно, зневажаю. Якщо людська особистість являє собою таку собі неперервну низку послідовних жестів, то з нього просто перла якась пишна розкіш, певна вивищена чутливість до обіцянок життя, от ніби його щось пов'язувало з однією із тих хитромудрих машин, котрі реєструють землетруси на відстані десятків тисяч миль. Ця здатність миттєво відгукуватися не має нічого спільного з тією розхляпаною вразливістю, яку поймають «творчим темпераментом», — був то якийсь надзвичайний дар спо-

дівання, така романтична готовність, якої доти ніколи, в жодній іншій людині, я не подибував та й навряд чи ще коли і хоч би в кому здибаю. Ні, Гетсбі таки виправдав себе насамкінець, бо ж саме те, що чигало на Гетсбі, саме той отруйливий порошок, що хвостом вився за вихором його мрій, — ось що заступило на час мою цікавість до людських неплідних печалей та швидкоплинних піднесень.

Моя заможна родина ось уже третім поколінням відіграє шановану роль у житті нашого середньозахідного містечка. Карраваї — це цілий клан, і, згідно з родинними переказами, він відлічує родовід аж від герцогів де Баклуш, хоча родоначальником нашої гілки годиться вважати брата мого діда, що прибув сюди п'ятдесят першого року, послав когось замість себе повоювати в Громадянській війні й започаткував власну справу в торгівлі залізом, яку й досі провадить мій батько.

Мені не довелося побачити того двоюрідного діда, однак подекують, нібито я на нього схожий, а головний тому доказ — досить-таки понурий портрет, що висить у батьковій конторі.

1915-го я закінчив Єльський університет у Нью-Гевні, рівно за чверть сторіччя після мого батечка, а трохи перегодом узяв участь у протидії тій припізненій тевтонській міграції, відомій світові як Велика світова війна. Я так був ужився в той контраст, що, повернувшись додому, ніяк не міг оговтатися чи то уговкатися. Середній Захід більше вже не видавався мені гарячим центром світоладу, а радше обшарпанним задвірком усесвіту, і зрештою надумався я податися на схід та опанувати кредитну справу. Адже всі, кого я знав, крутилися в справі кредитування — то що, вона не прогонує ще одного прицепного до неї чоловіка? Збіглися всі мої тітки-дядьки та й обговорили це діло, гейби вибирали підготовчу шкільку

Купити книгу на сайті kniga.biz.ua >>>

для мене, і зрештою, дуже поважно понасуплювавшись і повагавшись, зронули гуртове: «Чом би й ні? Та нехаай...» Батько зголосився фінансово підтримувати мене впродовж року, і після всіляких там загайок, я навесні двадцять другого прибув таки на Схід — у Нью-Йорк — назавжди, як гадалося мені тоді.

Найрозумніше було б підшукати собі помешкання в місті, але насувалися літня спека й духота, а я ж тільки допіру відірвався від краю привільних моріжків та любо-го холодочку, отож коли молодий колега запропонував винайняти на двох хатину десь у передмісті, я радо вхопився за цю ідею. Він і підшукав будиночок — криту толем та обшарпану негодами хижку за вісімдесят зелених на місяць, але останньої хвилини начальство відрядило його до Вашингтона, тож я сам-один подався «на село». Завів собі собаку (лише на кілька днів, поки не втекла), купив старенького «доджа» та найняв літню служницю фінку, котра вранці застеляла мені ліжко й варила сніданок на електричній плиті, бурмочучи собі під ніс якісь фінські премудроці.

День-два почувався я самотньо, аж поки одного ранку якийсь чоловік, певне, допіру з вокзалу, зупинив мене на вулиці запитанням:

— А чи не скажете, будьте ласкаві, як добутися до села Вест-Ег?

Я сказав йому. І далі вже пішов не самотній, як було досі! Бо щойно я ж виступив у ролі проводиря, розвідника й місцевого мешканця. Отак-ото ненароком той незнайомець і наділив мене свободою бути сусідою серед сусідів.

І так у міру того, як усе сильніше пригрівало сонце й нестримно розбруньковувалося листя на деревах, достоту як швидкоісно воно все розгортається в кінофільмах, я й упевнився, що з літом розпочинається і нове життя.

З одного боку, треба було стільки всього перечитати, а з іншого — чом би й не набратися доброго здоров'я з цього такого свіжого, аж дух перехоплювало, повітря? Я купив добрячий десяток томів з банківської справи, а ще з кредитування та інвестування, і вони ярили у мене на полиці червоним золотом, обіцяючи розкрити мені ті блискучі тайни, що тільки Мідас, Морган і Меценат їх відали. І я палав наміром перечитати ще багато-пребагато й інших книг. Іще під час навчання в коледжі я трохи бавився пером — якось-то був написав цілу низку вельми урочистих та незаперечних передових статей до «Сйль-Ньюс» — а тепер мені знов кортіло збагатити своє життя літературними заняттями й знову стати найвужчим із усіх вузьких фахівців — так званим чоловіком широкого кругогляду. І це не просто гра в парадокси, бо ж, зрештою, життя лиш тоді найкраще бачиш, коли спостерігаєш його з одного-єдиного вікна.

Волею випадку так воно вже сталося, що поселився я серед чи не найдивнішої громади у Північній Америці. На продовгастому гомінкому острові, що тягнеться ген на схід від Нью-Йорка, є, поміж інших цікавинок природи, два незвичайні виступи суходолу. За якихось двадцять миль від міста двійко велетенських яєць, однаковісінькі своїми обрисами, а розділені лиш невеликою затокою, випинаються у найбільш одомашнену в Західній півкулі калабану солоної води — неозорі водні задвірки протоки Лонг-Айленд. Утім, їм далеко до форми ідеального овоїда: подібно до яйця в Колумбовій бувальщині, вони сплюснені в своїй основі, але все одно настільки яйцеподібні, що чайки, ширяючи над ними, не перестають, певне, чудуватися: і хто в світі міг знести такі яєла? Що ж до безкрилих істот, то цих дужче вражає їх неподібність у всьому, окрім, хіба обрисів та розмірів.

Я поселився у Вест-Егу — в «Західному яйці», не такому фешенебельному, як «Східне яйце», Іст-Ег, хоча ця словесна наліпка занадто вже поверхова, аби виразити дивоглядний, ба навіть трохи лиховісний контраст поміж цими двома «Яйцями». Моя хижка помістилася на самому носку «нашого» яйця, лиш за якихось півсотні ярдів від протоки, втулившись поміж двох величезних вілл, за які деруть по дванадцять, коли не по п'ятнадцять, тисяч у сезон. Праворуч височіла колосальна, хоч би й за якими мірками, озія — буквальна копія якогось там нормандського отелю-де-віль, із вежею з одного боку, новенькі мури якої проглядалися крізь негусту запону плюща, та мармуровим басейном і сорока з гаком акрами газону й саду — з іншого. І то була його, Гетсбі, садиба. Чи то, позаяк я ще не був знайомий з містером Гетсбі, цю садибу займав якийсь пан, що носив таке прізвище. Моя хатинка була більмом на оці, але більмом таким крихітним, що його ніхто й не помічав, і тому я мав не тільки морський краєвид перед вікнами, а ще й змогу споглядати частину сусідського зеленого газону та тішитися своїм сусідством із мільйонерами — всього за вісімдесят доларів на місяць.

А по той бік невеличкої затоки блискотіли над водою білі палаци фешенебельного Іст-Ега, і, як по правді, історія цього літа розпочинається саме з того вечора, коли я своїм «доджем» подиркотів на той берег до родини Б'юкененів на гостину. Дейзі Б'юкенен доводилася мені троюрідною сестрою, а Тома, її чоловіка, я знав іще з університету. А ще якось-то, незабаром після війни, я два дні погостював у них в Чикаго.

Том мав, окрім численних спортивних досягнень, ще й славу одного з найпотужніших лівих крайніх, які хоч би коли грали в футбол у Нью-Гевні: десь такий собі національний герой, із тих, котрі до двадцяти одного року ся-

Купити книгу на сайті kniga.biz.ua >>>

гають у чомусь такої славної вершини, що все, хоч би що вони робили потім, видається чимсь недовершеним чи то пак якоюсь недовершинністю. Його батьки були неймовірні багаті, і вже в коледжі його звичка смітити грошима викликала нарікання, а допіру, надумавши переселитися з Чикаго на Схід, Том утнув це з таким шиком, аж усім у носі закрутило: привіз, скажімо, з Лейк-Фореста табун поні для гри в поло. Нелегко було навіть уявити, щоб у людини мого покоління знайшлося стільки грошей для подібних витребеньок.

Що спонукало їх переїхати на Схід — я не відаю. Рік вони пробули у Франції, без якихось особливих на те причин, а потім переїздили, ніде надовго не затримуючись, туди-сюди, аби тільки, тут чи там, люди грали в поло й багатії гуртувалися до купи. А це вже вони начебто надумали осісти в одному місці надовго, таке сказала мені Дейзі по телефону, але я не дуже цьому повірив. У Дейзіну душу зазирнути я не міг, однак, відчувалося мені, Том вічно поневірятиметься світами, все намагаючись відшукати, ледь тужливо, ту бурхливу гостроту футбольних відчуттів, якої — гай-гай! уже не вернути.

Отак воно й трапилося, що одного вітряного, але теплого вечора я поїхав до Іст-Ега перевідати двох давніх друзів, котрих, як по правді, то не надто добре й знав. Їхня оселя виявилася ще вишуканішою, ніж я сподівався побачити. Веселий червоно-білий дім, вибудований у георґіансько-колоніальному стилі, виходив фасадом до затоки. Зелений газон починався від самого пляжу й добу чверть милі мчав до самих парадних дверей, перескакуючи через сонячні годинники, через вимощені цеглою доріжки й червоно-жовтогарячі клумби, аби нарешті, немовби з розгону, повитися по стіні полум'яними виноградними лозами. Низка високих двостулкових вікон перетинала фасад по всій його довжині: відчинені нав-

стріч вітряно-теплому надвечір'ю, палали вони віддзеркаленим золотом, а в дверях, розкарячившись, стояв Том Б'юкенен у костюмі для їзди верхи.

Він змінився, коли порівняти з його нью-гевнськими літами. Тепер це був плечистий тридцятирічний білявець із жорстко окресленими устами й трохи зарозумілими манерами. Зухвалий погляд блискучих очей, що вирізнялися на обличчі, надавав йому такого виразу, ніби він завжди агресивно хилиться наперед. І навіть ледь жіночна витонченість його вбрання для їзди верхи не могла приховати міць його тіла: його могутнім литкам так тісно було в тих глянсуватих чоботях, що здавалося, ніби шнурівка ось-ось лусне, а найлегший порух плеча виявляв, як під тонкою тканиною горбом-ходором ходить великий клубок м'язів. Це було тіло, здатне гори вергати, — жорстоке тіло.

Та й голос його — хрипливий різкий тенор — підсилював те враження відрубності, яке справляв цей чоловік. Чулася у нього й нотка зневажливо-батьківської поблажливості, навіть коли він розмовляв із приємними йому людьми, — а в Нью-Гевні були й такі хлопці, що терпіти його за це не могли. Він ніби промовляв: «Ну, ви можете й не вважати мою думку про ці справи незаперечною — тільки тому, що я дужчий і мужніший за вас». На старших курсах ми з ним перебували в одному студентському товаристві, і, дарма, що не були друзями, я завжди мав таке враження, ніби він схвально ставиться до мене й старається сподобатися мені — якимось по-своєму, з таким собі тривожним викликом.

Кілька хвилин ми з ним погомоніли на осяяному вечоровим сонцем ганку.

— А таки милу місцинку я тут вишукав! — мовив він, непокійно блискаючи очима навсібіч.

Підштовхуючи мене в плече, щоб я обертався, куди йому хотілося, він широким рухом руки (долонею дони-

зу) обвів панораму, яка відкривалася з ганку й до якої входили і терасами вибудований італійський сад, і півакра гостро-духмяних троянд, і тупоноса моторна яхта, що неначе борюкалася з припливом.

— А була це власність Демейна, нафтовика, — різкувато, але все-таки чемно, він крутнув мене обличчям до дверей. — Ну, то зайдімо досередини.

Високим коридором ми пройшли в осяйний, рожево забарвлений простір, якимось мов ненадійно введений до будинку двома вікнами обабіч, котрі сягали підлоги. Ті вікна були розчахнуті й виблискували біло на тлі свіжої трави, що немовби поросла аж трохи в саму оселю. Вітер віяв собі по кімнаті, задуваючи ґардини досередини в одному кутку й видуваючи їх назовні в іншому, от ніби то були бліді прапори; закручував їх аж до глазураного весільного каравая стелі, а тоді брижами по виннобарвному килимку творив біжучу тінь, як ото бриз витворює на морі.

Єдиним справдешньо нерухомим предметом у тому покої була величезна канапа, на якій, мов на прив'язаній до якоря повітряній кулі, рятувалися від того потопу дві молоді жінки. Обидві були в білому, й сукні їхні брижилися-лопотіли, от ніби допіру ці особи облетіли будинок, а тоді вітер і заніс їх додому. Я, либонь, добру хвилюку простовбичив, наслухаючи, як ляскають та хльоскають ті ґардини й як скрегоче картина, соваючись по стіні. А потім бух! То Том Б'юкенен зачинив зовнішні стулки, і спійманий у покій вітер умить видихався й завмер, а ґардини, килимки й ті дві молодичі помалу, мов на аеростаті, опустилися до надійної твёрді підлоги.

Молодшої з тих двох я не знав. Вона на повен зріст розляглася на своїй половині канапи й лежала собі цілковитою недвигою, лише трішечки підвівши підборіддя, от ніби урівноважувала на нім якусь річ, що дуже легко могла впасти. Чи й вздріла мене боковим зором, а того не

Купити книгу на сайті kniga.biz.ua >>>

дала взнаки, і я від такої несподіванки замалим не промимрив вибачення за те, що потурбував її своєю появою.

Інша — то була Дейзі — таки зробила спробу підвести, ледь рухнувшись, зі стурбованим виразом на обличчі, наперед, але тут-таки засміялася недоладно-чарівливим смішком — то й я засміявся і підійшов ближче до канапи.

— М-мене п-паралізувало від радості!

І знов засміялася, ніби видала щось дуже дотепне, й затримала мою правицю у своїй, задивившись, мені у вічі, мовби запевняючи, що в житті ще ніколи й нікого не хотіла так бачити, як оце мене. Була вона мастачка отак на тебе подивитися. Потім Дейзі промимрила натяк: мовляв, прізвище тої еквілібристки — Бейкер. (Лихі язички нашіптують, ніби Дейзіна манера мимрити має лиш одну-єдину мету: змусити співбесідника нахилитися до неї! Але то недоладні наклепи, що аніскілечки не забирають чарівливості в цієї її манери.)

Та хай там як, а уста міс Бейкер ворухнулись, й вона кивнула мені голівкою, майже невловно, а тоді хутко й відкинула ту свою голівку назад: либонь, та річ, якою вона балансувала-еквілібрувала, трішечки небезпечно схитнулася й тим ледь-ледь еквілібристку налякала. Знов на губах мені забриніло щось таке, як перепрошення. Чи не всяка демонстрація чиеїсь цілковитої самодостатності приголомшує мене.

Тоді я знову подивився на мою кузину, а вона й почала розпитувати мене своїм грудним, захопливим голосом. То був якийсь такий голос, що змушує твоє вухо ловити кожен підйом і спад інтонації, от ніби кожна мовлена її фраза є неповторно-гармонійним поєднанням нот, яке вже не програється більш ніколи. Її чудове личко було сумовите і осяяне яскравими очима і яскравими пристрасними устами, але ж її голос доносив таке хвилювання, яке небайдужим до неї чоловікам нелегко було забути:

така собі співуча спонука, мовлене шепотом «Слухай!» і неначе обіцянка, що ось лиш хвилюку тому вона творила щось таке веселе-бентежне та що і в наступній хвилі вже визрівають-набухають якісь її весело-бентежні витівки...

Я розповів їй, як дорогою до Нью-Йорка зупинявся на день у Чикаго та як добрий десяток людей просив передати їй вітання.

— То вони там знудьгувалися за мною? — в захваті вигукнула вона.

— Всеньке місто невтішно плаче. Там у кожнісінької автівки ліве заднє колесо вифарбуване в чорний колір на знак жалоби, а на північному березі озера цілу нічку тільки й чути, що плачі та голосіння.

— Яка розкіш! Вернімось туди, Томе! Завтра ж! — І тут-таки перескочила на іншу тему: — Ти б поглянув на наше маля!

— Дуже хотів би поглянути.

— Тільки ж вона спить. Їй три рочки. Невже ти її ні разу не бачив?

— Ні разу.

— Ну, ти б тільки на неї подивився! Вона ж...

Тут Том Б'юкенен, що весь час невгамовно міряв кроками кімнату, зупинився й поклав мені руку на плече.

— Чим займаєшся зараз, Ніку?

— Кредитуванням.

— А в кого?

Я назвав ім'я.

— Ніколи не чував про таких! — рішуче рубонув він.

Це мене зачепило.

— То ще почувеш, — коротко огризнувся я. — Неодмінно почувеш, якщо лишишся жити на Сході.

— Ну, хто-хто, а я лишуся на Сході, не потерпай! — запевнив він, зиркнувши на Дейзі, а тоді знов перевівши погляд на мене, от ніби готовий був і до інших закидів з

мого боку. — Богом проклятий дурень я буду, якщо оселюся десь інде!

— Свята правда! — виголосила тут міс Бейкер, і то так зненацька, аж я здригнувся: це ж вона вперше щось сказала, відколи я зайшов до приміщення. Очевидячки, цією своєю реплікою вона не тільки мене, а й саму себе здивувала, бо тут-таки позіхнула і раз-два! — кількома спритними рухами підвелася і стала поміж нас.

— Я вся закоцюбла! — поскаржилася дівчина. — Скільки себе пам'ятаю, лежу та й лежу на цій софі!

— Не дивись так на мене! — одрізала Дейзі. — Півдня сіпала тебе, аби витягти до Нью-Йорка.

— Ні, дякую! — заявила міс Бейкер чотирьом коктейлям, які щойно з кухні перенесли до нас на стіл. — Я вся в мислительному процесі.

Господар дому не дуже їй повірив.

— Що вся, то вся, — він вихилив свій келих, ніби там лишалося всього кілька крапель на денці. — І як ти спромогаєшся бодай щось зладнати — хоч убий, не збагну!

Я подивився на міс Бейкер, чудуючись, що ж такого вона в житті «зладнала». Мені було приємно дивитися на неї. Струнка дівчина, з маленькими персами й дуже прямою поставою, яку вона ще й підсилювала відведеними назад плечима, геть як у юного кадета. Її сірі, примуржені проти сонця очі відповіли мені тим, що з чемною цікавістю й собі глянули на мене з блілого, чарівного, невдоволеного личка. І тут мені начебто пригадалося, що десь я її вже бачив... чи тільки її портрет?

— Мешкаєте у Вест-Егу! — зневажливо кинула вона. — А я там декого знаю.

— Та я там нікого не...

— Ви не можете не знати Гетсбі.

— Гетсбі? — перепитала Дейзі. — Якого ще такого Гетсбі?